

Kurumsal Firmaların İç Kontrol, İç Denetim ve Risk Yaklaşımları

The Approaches of Corporate Firms to Internal Control, Internal Audit and the Risk

Levent ÖZKARDEŞ, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı, Türkiye, leventozkardes@hotmail.com

Öz: Kurumsal yönetim fonksiyonlarından bir tanesi olan 'kontrol' faaliyetleri, esas itibarıyla şirket içinde oluşturulan iç kontrol sistemi ile sağlanmakta; iç kontrol sisteminin etkin olarak işlem görmesi için de iç denetim uygulanmaktadır. İç denetim, başlarda geleneksel yaklaşım çerçevesinde uygulanır iken; 1980'li yıllarda ABD'de yaşanan firma krizlerinin (Enron vb.) etkisiyle, risk yönetimi de iç denetimin kapsamına girmeye başlamıştır. İç denetim zamanla risk odaklı uygulamaya başlamış ve bu yaklaşım giderek ağırlık kazanmıştır. Çalışmamızda, Türkiye'deki firmaların bu konuya yaklaşımlarının ortaya konması hedeflenmiştir. Bu amaçla, iç kontrol ve iç denetim kavramları ve bunların risk unsuru ile ilişkisi ele alınmıştır; BISTKURY Endeksine kayıtlı 32 adet şirketin faaliyet raporları temel alınarak iç kontrol, iç denetim ve riskin etkileşimi üzerine içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda; şirketlerin iç kontrol ve iç denetim olgularına verdikleri önem ile risk yönetimine yaklaşımları arasında doğrusal korelasyon bulunduğu; risk yönetimine ağırlık veren şirketlerin iç kontrol ve iç denetime de daha fazla önem verdikleri gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Yönetim, İç Kontrol, İç Denetim, Risk

Abstract: Control function, one of the corporate governance functions, is provided mainly by establishing an internal control system within the businesses and the internal audit is applied in order to get an effective working internal control system. In 1980's, with the impact of business crises in USA (Enron etc.), risk management made a start to get involved in the scope of internal auditing, which was applied within the frame of traditional internal audit approach earlier. Internal audit is started to be applied risk-driven in time and this approach gained importance gradually. The purpose of this paper is to prove the attitudes of the Turkish firms to this new approach. For this purpose, the content of internal control and internal audit, and the correlation between them and risk fact are examined; based on the annual reports of 32 firms registered to BISTKURY Index, content analysis method is applied to analyze the interaction between internal control, internal audit and the risk. Finally, it is observed that there is a linear correlation between the level of importance on internal control and internal audit facts placed by the firms and their approach to risk management; besides the firms concentrated on the risk management place more importance on internal control and internal audit.

Key Words: Corporate Governance, Internal Control, Internal Audit, Risk

1. Giriş

Genişleyen iş ve işlem hacmi karşısında işletme yöneticileri işletmenin faaliyetlerini; 'planlama', 'örgütme', 'yürütme', 'koordinasyon' ve 'kontrol' olarak belirlenmiş bulunan yönetim fonksiyonlarını uygulamak suretiyle sürdürmektedirler. Kontrol, yönetim fonksiyonlarından en sonuncusu olup önceki fonksiyonların uygulanması ile ortaya çıkan sonuç üzerinde bir değerlendirme yapılmasını sağlar. Bu bakımdan, yeni stratejilerin, politikaların ve yol haritalarının belirlenmesi açısından gerek yönetimin iş ve işlemlerine ilişkin geribildirim sağlayan, gerekse işletmenin ileriye yönelik daha etkin bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunan önemli bir kurumsal yönetim aracıdır.

Kontrol fonksiyonu, işletmede oluşturulmuş iç kontrol sistemi marifetiyle yerine getirilmektedir (Atmaca, 2012). İç Kontrol sistemi, yöneticilerin işletmeyi idare etmelerinde ve hedeflerine süreklilik temelinde ulaşmalarında yardımcı olmak üzere sistemin bir parçası olarak oluşturulan bir yönetim kontrolü olarak tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2007). Bu bağlamda, iç kontrol faaliyetinin temel amaçları; işletmenin varlıklarını korumak, bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini temin etmek, işletme faaliyetlerinin uygulanan politika, plan, prosedür ve yasal düzenlemelere uygunluğunu sağlamak, şirket kaynaklarının ekonomik ve verimli kullanımını temin etmek ve işletmenin hedeflerine ulaşılmasını sağlamak olarak sayılabilmektedir (İbiş & Çatıkkaş, 2012).

İşletmenin söz konusu faaliyetlerinin yönetimi sürecinde her kademe yönetici birlikte hareket etmekte, aynı zamanda, daha üst derece yöneticilerde alt kademelerin işlemlerini denetleme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan işletmenin faaliyetleri çerçevesinde karşılaşılabileceği risklerin öngörülerek bertaraf edilmesi, işletme için hayati önem taşımaktadır. Bu çerçevede, gerek şirket içi iş ve işlemler ile ilgili bilgilere ulaşmak ve kontrol etmek, gerekse yöneticilerin işletmeyi idarelerinde ve riskleri bertaraf etmelerinde yardımcı olmak amacı ile bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmakta; bu aşamada, "iç denetim" faaliyeti yöneticilere yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada, işletmelerdeki iç kontrol ve iç denetim sisteminin durum tespiti ve değerlendirilmesi ile risk unsuru ile ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda iç kontrol ve iç denetimin temel kavramlarına değinilmiş, iç kontrol ile iç denetimin karşılaştırması yapılarak ortak ve farklı yanları ortaya konulmuş; iç denetimin önemi, gelişimi ve risk faktörüyle olan ilişkisi tarihsel süreçte incelenerek Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksine (BISTKURY) kayıtlı 32 adet halka açık şirkette iç kontrol, iç denetim ve riskin etkileşimi üzerine araştırmamıza yer verilmiştir.

2. İç Kontrol, İç Denetim, Risk Kavramları ve Gelişimi

2.1. İç Kontrol

Şirket içerisinde karşılaşılabilecek muhtemel risklerin tespit edilerek önlenmesi ve olası her çeşit hata, hile ve hatta usulsüzlük gibi hususlar sonucunda karşılaşılabilecek problemlere karşı şirketi korumak üzere organize edilen bir sistem olan iç kontrolü, sadece işletmede gerçekleştirilen iş ve işlemlerin denetimi olarak algılamak yanlış olacaktır.

İç kontrol; iş ve işlemleri sistemli biçimde, etik kurallar dahilinde, hesaplı, verimli ve etkin olarak yürütmek; hesap verme yükümlülüklerini yerine getirmek; mevcut yasal düzenlemelere riayet etmek; kayıplara, kötü kullanıma ve hasarlara karşı kaynakları korumak amacıyla uygulanmaktadır (Arcagök & Erüz, 2006). Bu açıdan iç kontrol, işletmenin hem yönetim hem de çalışan personeli olmak üzere tüm çalışanlar tarafından işletmenin amaçlarına ulaşmak amacıyla uygulanan; işletmenin her faaliyet alanında risklerin belirlenmesi ve bu risklerin karşılanması için makul bir güvence sağlanması amacıyla oluşturulan tamamlayıcı bir süreçtir.

ABD’de; Treadway Komisyonunu Destekleyen Kuruluşlar Komitesi (Committee of Sponsoring Organizations of Treadway Commission - COSO) tarafından düzenlenen “İç Kontrol - Bütünleşik Sistemi” (COSO, 1999) dokümanı ile iç kontrol rehberi oluşturulmuştur. Bu düzenleme, 2000 mali yılı başından itibaren uygulanmaya başlanmış, zamanla şirketler tarafından iç kontrol sisteminin oluşturulmasına esas kaynak haline gelmiştir (Demirbaş, 2005).

Tümer (2010) iç kontrolü; kaynakların efektif, ekonomik, verimli ve amaçlar dahilinde kullanılması, iş ve işlemlerin hukuka uygunluğunun sağlanması, bunlar ile ilgili olarak güvenilir bilginin düzenli ve vaktinde oluşturulması, şirket varlıklarının korunması, yolsuzluk ve usulsüzlüklerin önlenmesi hususlarında ihtiyaçları karşılayan ve belirli bir güvence sağlayan yönetim aracı olarak tanımlamaktadır.

Diğer taraftan risk yönetimi; şirketlerce karşılaşılan kayıpların neler olduğunu ve karşılaşılan kayıpların minimize edilmesinde şirketin amaç ve hedeflerine uygun olan en iyi yöntemleri sistematik olarak ortaya koyan ve analiz eden bir süreçtir (Usta, 2014). Bu bağlamda, özellikle, şirketlerin insan ve teknolojik hata ve kazalardan kaynaklanan risklerini kapsayan faaliyet ve yönetim risklerinin bertaraf edilmesine dönük ana politika, iç kontrol uygulamaları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Söz konusu kontrol uygulamaları önleme amaçlı ve/veya sonradan ortaya çıkarıcı nitelikte olabilmektedir. Bu durumda, hedeflere ulaşmada iç kontrol uygulamaları ile birlikte uygulanması gereken unsur, düzeltici tedbirlerdir. Kontrol faaliyetleri işletmenin genelinde, bütün aşamalarda ve tüm fonksiyonlar için uygulanır. Kontrol faaliyetleri ayrı ayrı uygulanabileceği gibi, bir dizi politika ve prosedürü de kapsayabilir (Akyel, 2010). Diğer bir tanımlamada Kaval (2005) iç kontrol sistemini; önleyici, saptayıcı, yönlendirici ve telafi edici (tamamlayıcı) faaliyetlere ilişkin kontrollerin bütünü olarak ifade etmiştir.

2.2. İç Denetim

Adams (1994), pay sahiplerinin, çalışanların faaliyetlerinin etkinliğinden haberdar olmak ve onları gözlemlemek isteklerini (Mayers & Smith, 1986), Vekalet Teorisi (Jensen ve Mekling, 1976) çerçevesinde ele almış; yetkilendirilmiş yönetici ve çalışanların iş ve işlemlerinin, denetim komitesinin bir parçası olarak çalışan iç denetim birimleri tarafından takip edilerek sağlanmakta olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, şirket içinde uygulanan iç kontrol faaliyetinden ayrı olarak bir denetim unsuruna ihtiyaç duyulmakta, dolayısıyla iç denetim fonksiyonu önem kazanmaktadır.

1941 yılında ABD’de kurulan İç Denetçiler Enstitüsü (IIA - Institute of Internal Auditors) tarafından 1947 yılında yapılan tanımlamaya göre iç denetim; “kurumun faaliyetlerini incelemek ve değerlendirmek için oluşturulmuş kurumda yerleşik olan bağımsız bir değerlendirme işlevi”dir (Moeller, 2009). Daha yakın zamanlarda ise, İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) (2015) ve Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) (2008) iç denetimi; “Kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacıyla güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim, kurumun risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacıyla yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.” şeklinde tanımlamıştır.

İç denetim, işletmeye hizmet sağlamak için işletmenin işlemlerini incelemek ve değerlendirmek amacıyla işletme içerisinde meydana getirilen bağımsız bir değerlendirme fonksiyonu şeklinde de tanımlanabilmektedir (Özeren, 2000). Bu kapsamda iç denetim, işletme içindeki çalışanların sorumluluklarını yerine getirmelerine katkı sağlamak amacıyla, incelediği faaliyetler kapsamı bilgiler çerçevesinde hazırlanan analizlerin sonuçlarını paylaşarak önerilerde bulunmaktadır. Dolayısıyla iç denetimin amacı, uygun bir maliyetle denetimin etkililiğini artırmayı da içermektedir (Doyrangöl, 2007).

İç denetim faaliyetleri sistemli ve disiplinli bir uygulama olup belirli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İç denetim planlaması, elde edilen bilgilerin gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi, denetim sonucunda elde edilen bulguların raporlanması ve takibi şeklinde yol izleyen sistematik bir süreçtir (Ulutaş, 2007). İç denetim, işletme bünyesinde bağımsız bir değerlendirme unsuru olmakla birlikte iç kontrol sisteminin etkinliğini ölçerek yönetime hizmet vermektedir. İç denetim bunu yaparken (Yörüker, 2004):

- İç kontrol sistemini çözümler ve bir denetim programı hazırlar.
- Hedeflere ekonomik ve verimli olarak ulaşılabilmesi için kontrolleri tespit eder ve değerlendirme yapar.
- Tespitleri ve sonuçları raporlar ve gerekmesi halinde tavsiyelerde bulunur.
- İncelenen sistemdeki kontrollerin güvenilirliği ile ilgili olarak görüş oluşturur ve sunar.

- *Uygulanan iç kontrol sistemini bütünsel olarak değerlendirmek suretiyle bir güvence verir.*

Tosunoğlu (2010), 2008 yılı Aralık ayı itibariyle Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) bağlı toplam 35 adet denetim şirketi bazında anket uygulamak suretiyle çalışma yapmış; sonuç olarak özetle, iç denetim biriminin işletmelerin yönetim fonksiyonlarından biri olan "planlama"nın düzenli bir şekilde uygulanmasında çok önemli olduğu, diğer taraftan, iç denetim biriminin oluşturulması için yasal zorunluluklara yer verilmesinin gerekmekte olduğu yargısına varmıştır.

2.3. İç Kontrol - İç Denetim İlişkisi

İç kontrol ve iç denetim, birbirine benzer ve hatta aynı gibi görünse de birbirinden ayrı iki kavramdır. İç kontrol, yöneticilerin işletmeyi sevk ve idare etmelerine ve bu kapsamda hedeflerine süreklilik temelinde varmada yardım etmek üzere operasyonel yapının içerisinde oluşturulan bir yönetim kontrolü işlemi iken; iç denetim, iç kontrolün etkinliğinin ölçülmesi ve yönetime güvence sağlanması fonksiyonlarını da içeren işletme yönetimine yönelik bir hizmettir. Bu çerçevede; iç kontrol sistemi, iyi ve ayrıntılı şekilde organize edilmiş olsa da, işletme bünyesindeki süreçlerde meydana gelen hataların ortaya çıkarılması veya söz konusu hataların önlenmesi adına tam bir güvence sağlamamaktadır. Bu bağlamda, iç kontrol yapısının, yöneticiler tarafından gözlenerek etkinliğinin kontrolü, değerlendirilmesi ve daha etkin olmasına yönelik yönlendirilmesi, iç denetim vasıtasıyla sağlanmaktadır. Dolayısıyla, iç denetimin kapsamına yalnızca finansal kontrol girmemekte, işletme bünyesinde uygulanan iç kontrolün tüm işlemleri girmektedir. Sonuç olarak, iç kontrol sisteminin en iyi işleyecek şekilde düzenlenmesi, izlenmesi ve çalıştırılması, işletme yönetiminin sorumluluğundadır (Korkmaz, 2007).

Konuya ilgili olarak, Terzi, Şen ve Solak (2014), 2012 yılında BIST-100 endeksine kayıtlı 97 şirketin şirket bazında kurumsal yönetim uygulamalarının denetim kalitesine etkisini incelemiş; sonuç olarak özetle, kurumsal yönetim uygulamaları içinde yönetim kurulu ve kurumsal yatırımcıların, denetim kalitesi üzerinde etkisi olan en önemli değişkenler olduğu gözlemlenmiş, denetim kalitesini olumlu yönde etkileyen diğer iki değişkenin de şirketin büyüklüğü ve sahip olduğu geçmişi olduğu tespit edilmiştir.

2.4. Denetim Faaliyetinin Gelişimi ve Risk Odaklı İç Denetime Yöneliş

İç denetimin tarihi incelendiğinde; kurumsallaşma faaliyetleri ve bağımsız denetim uygulamalarında yaşanan gelişmelerin neticesinde ilk olarak 19'uncu yüzyılda uygulandığı görülmektedir (Spraaakman, 2001). İç denetim faaliyetlerinin ilk uygulaması, aralarında uzak mesafe bulunan yerler arasında çalışan demir yolu işletmelerinin artan iş ve işlemlerini kontrol etme ihtiyacı sonucu, ABD ve İngiltere'deki demir yolu işletmelerinde bağımsız bir denetim biriminin oluşturulması şeklinde görülmüştür (Türedi, Zor & Gürbüz, 2015).

1930'lu yıllarda, ABD sermaye piyasasında şirket hisselerinin işleme alınmasının ön şartı olarak mali tabloların bağımsız denetiminin yapılmış bulunması koşulunun getirilmiş olmasıyla, şirketlerin bağımsız denetiminden önce şirket içerisinde bir ön denetim yapması eğilimi ortaya çıkmış ve böylece iç denetim uygulanmaya başlayarak zaman içerisinde şirketlerin dinamik yapıları içerisinde evrilmek suretiyle devam etmiştir (Ramamoorti, 2003).

İç denetim, 1980'li yıllara kadar 'geleneksel iç denetim yaklaşımı' olarak da adlandırılmakta olan kontrol odaklı biçimde uygulanmış; şirket varlıklarının korunması, mali tablolar ile muhasebe bilgilerinin doğru ve güvenilir olması, politika ve yasal düzenlemelere uygun biçimde işlem yapılması hususları iç denetimin konusunu oluşturmuştur. 1980'li yıllarda başlamak üzere, şirketlerce düzenlenen hatalı ve hileli raporlamalar nedeniyle özellikle mali sektörde büyük kayıplar yaşanmış; söz konusu durumun ana kaynaklarından birisi olarak, şirket yönetimlerinde uygulanan risk üstlenimindeki yanlışlar ve bu riski elimine etmeye yönelik iç kontrol uygulamalarının yetersiz olması görülmüştür. Bu çerçevede, kurumsal risk yönetimi (ERM), iç kontrol ve sahtekarlıkları önleme hususlarında yol gösterici olmak hedefiyle, 1985 yılında Amerika Muhasebe Derneği (American Accounting Association - AAA), Amerika Mali Müşavirler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants - AICPA), Uluslararası Finansal Yöneticiler Birliği (Financial Executives International - FEI), Yönetim Muhasebecileri Enstitüsü (Institute of Management Accountants - IMA) ve İç Denetim Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors - IIA) sponsorluğunda Treadway Komisyonu olarak da bilinen COSO (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) kurulmuştur. COSO, 1992 yılında 'COSO iç kontrol modeli' şeklinde adlandırılan, "İç Kontrol: Bütünlük Çerçeve" raporunu yayımlamış; söz konusu Raporda iç kontrolün, kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ile izleme bileşenlerinden meydana geldiği belirtilmiş; iç kontrol temelinde etkinliğin değerlendirilmesi için kriterler oluşturulmuştur.

Bu bağlamda; geleneksel iç denetim faaliyetleri olarak da tanımlanan, mali denetim, etkinlik ve verimlilik denetimi, sistem denetimi, iç kontrollerin etkinlik ve verimlilik denetimi gibi güvence hizmetlerinin yanında zamanla risk yönetimi uygulamalarının etkinlik ve verimliliğinin denetimi de yürütülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla, iç denetim, işletmede var olan risklerin değerlendirilerek şirkette etkinlik ve verimliliğin artırılması ve bu sayede işletmeye değer katılmasını amaçlayan şirket bünyesindeki denetim faaliyetlerini de yürütür hale gelmiştir (Türedi, Zor & Gürbüz, 2015). Zamanla iç denetim kapsamında risk yönetimi ve risk odaklı iç denetim faaliyetlerine verilen önem artış göstermiş ve bu sayede, bir şeyler olduktan sonra tespit edilmesi yerine olası sorunlar hakkında öngörülerde bulunulması yolu ile denetimin etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır. Örneğin iç denetim birimleri, özellikle şirketin yeni bir faaliyet alanına girecek olması veya işkolundaki değişiklik ya da yeni ortaya çıkan durumlara adaptasyonu için

gerçekleştirilecek değişikliklerin işletmede yaratacağı olası etkileri konusunda danışmanlık hizmetleri de sağlamaya başlamışlardır (Anderson, 2003).

1900'lü yılların sonlarından itibaren ABD'de faaliyette bulunan halka açık bazı büyük şirketlerde (Enron, WorldCom, vb) şirket içi işlemler ve bunların muhasebeleştirilmesinde hile, sahtecilik ve aldatıcı işlemlerin ortaya çıkması ve dahası, bu şirketleri denetlemek ve kamuoyunu bilgilendirmek ile yükümlü bağımsız denetim şirketlerinin de karşılıklı menfaat ilişkileri nedeniyle bu durumları tespit etmelerine rağmen görmezden geldiklerinin anlaşılması sonucunda; söz konusu şirketlerin piyasa değerleri büyük oranda düşmüş ve hatta bazıları iflas etmişlerdir. Bu durum, kamuoyunda büyük bir tepkiye neden olmuş, neticede halka açık şirketlerde yatırımcıyı koruma amacıyla kaleme alınan SOX Yasası (Halka Açık Şirketlerin, Muhasebe Reformu ve Yatırımcı Koruma Yasası) 2002 yılında Amerikan Kongresi'nde kabul edilmiştir. Bu Yasa ile halka açık şirketlerde denetim kavramı düzenlemeye tabi tutulmuş, denetim ve kontrol sistemleri ele alınmış, denetçi bağımsızlığının sağlanması hedeflenmiş, şirketlerde denetim komitesi oluşturulması gerekli kılınmış, şirket yönetiminin sorumlulukları artırılmış ve kurumsal yönetim adına düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenleme ile birlikte iç denetimin mevcut kapsamının ağırlığının, kontrol ve risk yönetimi olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda; iç denetimin Kurumsal Risk Yönetimi altındaki temel işlevi, önemli görülen risklerin uygun şekilde idare yönetilmesi ile kurumun iç kontrol sisteminin etkin biçimde çalışmasının sağlanmasına yardımcı olmak için işletme yönetimine Kurumsal Risk Yönetimi faaliyetlerinin etkinliği ile ilgili güvence hizmeti vermektir (Reding vd., 2007).

Konuya ilişkin olarak, Kara ve Yereli (2012), risk odaklı iç denetim yaklaşımı ile araştırmaya katılmış olan İMKB - İmalat Sanayi Endeksine kayıtlı 47 şirketin finansal performansları üzerine etkilerini araştırmıştır. Araştırma sonunda özetle; iç denetimin, işletmedeki kritik risk yönetimi işlevlerini kapsayan risk odaklı bir yaklaşıma yönelmiş olduğunu, bunun sebeplerinin arkasında büyük ölçüde finansal risklerden korunma ve daha etkin bir iç denetim ihtiyacının yattığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte; iç denetimin risk yönetimi uygulamalarında önemli bir rol aldığını, şirketlerin yarısından fazlasında risk yönetim faaliyetinin iç denetim birimince yada risk yönetim birimi ile müştereken yürütüldüğünü ortaya koymuşlar; diğer yandan, işletmelerin halen geleneksel iç denetim mantığı kapsamında işlemde bulduklarını, diğer işletme risklerini arka plana attıklarını gözlemlemişlerdir.

Kara ve Sakarya (2012) ise; işletmeleri etkileyen ve kurumsal risk yönetimi kapsamında sınıflandırılmış olan risk faktörlerinin iç denetim uygulamalarındaki etkisini ölçmek amacıyla, araştırmaya katılmış olan İMKB - İmalat Sanayi Endeksine kayıtlı 47 şirket üzerinde anket çalışması yapmıştır. Araştırma sonunda özetle; iç denetimin, işletmedeki kritik risk yönetimi işlevlerini kapsayan risk odaklı bir yaklaşıma yönelmiş olduğunu, bunun sebeplerinin arkasında büyük ölçüde finansal risklerden korunma ve daha etkin bir iç denetim ihtiyacının yattığını, işletmelerin diğer işletme risklerini geri plana attıklarını; konuya ilişkin en önemli eksikliklerden birisinin iç denetçi olarak kalifiye eleman bulma sıkıntısı olduğunu; işletmelerin halen geleneksel iç denetim mantığı kapsamında hareket ettiklerini, iç denetim planlarının hazırlanmasında operasyonel ve bilgi teknolojileri risklerinin işletmelerce dikkate alınmadığı ifade edilmiştir.

Tablo 1. Yararlanılan Literatür Özet Tablosu

Yazar	İşlediği tema	İlgili olduğu sektör	Kullanılan yöntem	Veri kaynağı	Referans adedi	Birincil/ İkincil veri
Adams, M. B. (1994)	Vekalet Teorisi ve İç Denetim	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Akyel, R. (2010)	Türkiye'de İç Kontrol Kavramı	Kamu	Kavramsal	-	-	-
Anderson, U. (2003)	Teminat ve Danışma Hizmetleri	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Arcagök, S., Erüz, E. (2006)	Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Sistemi	Kamu	Kavramsal	-	-	-
Atmaca, M. (2012)	İç Kontrol Sistemi	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
COSO, (1999)	İç Kontrol Çerçevesi	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Demirbaş, M. (2005)	İç Kontrol ve İç Denetim	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Doyrangöl, N. C. (2007)	İç Denetim	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
IIA (2015)	İç Denetim	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
İbiş, C., Çatıkkaş, Ö. (2012)	İç Kontrol	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Jensen, M. C., Meckling, W. H. (1976)	Vekalet Teorisi ve Sahiplik Yapısı	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Kara, S., Yereli, A. N. (2012)	İç Denetimde Risk Yönetimi	Özel Sektör	Ampirik	Anket	47	Birincil
Kaval, H. (2005)	Finansal Raporlama	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Korkmaz, U. (2007)	Kamuda İç Denetim	Kamu	Kavramsal	-	-	-
Mayers, D., Smith,	Sahiplik Yapısı ve Kontrol	Özel Sektör	Ampirik	Piyasa	30	İkincil

C.W. (1986)				verileri		
Moeller, R. (2009)	İç Denetim	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Özeren, B. (2000)	İç Denetim Standartları	Kamu	Kavramsal	-	-	-
Ramamoorti, S. (2003)	İç Denetim	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Spraakman, G. (2001)	İç Denetim	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
TİDE (2008)	İç Denetim Standartları	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Terzi, S., Şen, İ. K., Solak, B. (2014)	Kurumsal Yönetim	Özel Sektör	Ampirik	BIST 100	97	İkincil
Tosunoğlu, B. (2010)	İç Denetim	Özel Sektör	Ampirik	Anket	35	Birincil
Tümer, S. (2010)	İç Kontrol	Kamu	Kavramsal	-	-	-
Türedi, H., Zor, Ü., Gürbüz, F. (2015)	Risk Odaklı İç Denetim	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Ulutaş, V. (2007)	Muhasebe Denetimi	Özel Sektör	Kavramsal	-	-	-
Yörüker, S. (2004)	Kontrol, Denetim	Kamu	Kavramsal	-	-	-

3. Kurumsal Firmaların İç Kontrol, İç Denetim ve Riske Yaklaşımlarına İlişkin Araştırma

3.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Yakın geçmişe kadar geleneksel iç denetim anlayışı çerçevesinde kontrol odaklı olarak uygulanan iç denetim, son dönemde işletmeye değer katma fonksiyonunu da üstlenmiş, ABD’de yerleşik bazı büyük firmalarda yaşanan olayların da etkisiyle iç denetim faaliyetleri, riskleri önleme ve ortaya çıkarma üzerine yönelmiştir. Bu değişim ve dönüşüm süreci sonucunda günümüzde risk odaklı denetim yaklaşımı önem kazanmış, dolayısıyla kontrol, denetim ve risk yönetimi birlikte telaffuz edilir hale gelmiştir.

Çalışmamızın yukarıdaki bölümlerinde, gerek literatür taraması gerekse konuya ilişkin çalışmalar sonucunda, bu üç işlevin işletmelerin her bir yönetim fonksiyonu ile doğrudan ilişkisi ortaya konmuş bulunmaktadır. Bu nedenle, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi her kademe ve işlemde işletmeleri doğrudan etkilemekte, bunların doğru uygulanması şirketlerin kurumsallaşması yolunda önem arz etmektedir.

Bu çalışmamızda, 2013 yılında derecelendirme notuna sahip halka açık BISTKURY şirketlerinden, değişik kurumların denetimine tabi olmaları zorunlu bulunan, dolayısıyla şirket tercihlerinin belirlenmesinde sağlıklı sonuç vermeyecekleri değerlendirilen finans sektörü şirketleri dışarıda bırakılmak suretiyle, şirket web sayfalarından faaliyet raporlarına ulaşılan 32 adedinin iç kontrol, iç denetim ve bunların risk yönetimi ile ilişkilendirilmesi hususlarına yaklaşımının incelenmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Derecelendirme notuna sahip halka açık BISTKURY şirketlerinden, şirket web sayfalarından faaliyet raporlarına ulaşılan 32 adedinin 2013 yılı faaliyet raporları incelenerek, üç ayrı ana incelemeye tabi tutulmuştur.

İlk olarak, raporlarda bulunan birim ya da belge adı gibi özel isimler, başlıklar ve tablolar gibi kendisini rutin olarak tekrarlayan ifadeler ile şirket yaklaşımından bağımsız içeriğe sahip olması muhtemel bağımsız denetçi raporları hariç olmak üzere; hedef alınan iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi ilişkisinde ana başlıklar temelinde şirketlerin farkındalıklarının incelemek amacıyla ‘içerik analizi’ yapılarak; “iç denetim”, “iç denetçi”, “iç kontrol”, “iç kontrolör”, “risk” ve “COSO” olmak üzere toplam 6 adet anahtar kelimenin seçilen metinler içerisinde gözlemlenme adedi araştırılmıştır.

Ayrıca, 32 adet şirket faaliyet raporunun iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi ile ilgili bölümleri incelenerek, söz konusu hususların birbirleriyle bağdaştırılması yöntemi, konuların ele alınmış olduğu başlıkların tespiti yolu ile incelenmiş, bu sayede şirketlerin iç denetim ile risk yönetimi hususlarına yaklaşım stratejileri anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Son olarak; şirketler tarafından yayımlanan faaliyet bilgilerinde içerik yönünden iç kontrol ve iç denetime verilen ağırlık; ‘görev tanımı, yürütülmüş bulunan faaliyetler, yapılan toplantılar ve hazırlanan raporlar’ ile ilgili bilgi bulunması halinde ‘Ayrıntılı’; sadece ‘görev tanımı ve yürütülmüş bulunan faaliyetler’ ile ilgili bilgi bulunması halinde ‘Orta’ ve ‘bilgi bulunmaması ya da çok az miktarda çok genel bilgi bulunması’ halinde de ‘Az’ olarak kodlanarak ayrıştırmaya tabi tutulmuştur.

3.3. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Borsa işletmelerinin esas alacakları Kurumsal Yönetim İlkelerini düzenlemek amacıyla Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) tarafından 30.12.2011 günlü 28158 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Seri: IV, No: 56) (Resmi Gazete, 2011) ile, yönetim kurulunun, yılda en az bir defa risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin etkinliğini gözden geçireceği, iç kontroller ve iç denetimin varlığı, işleyişi ve etkinliği hakkında faaliyet raporunda bilgi verileceği düzenlenmiştir. Belirtildiği üzere,

derecelendirme notuna sahip halka açık BISTKURY şirketlerinden, şirket web sayfalarından faaliyet raporlarına ulaşılan 32 şirketin 2013 yılı faaliyet raporları bu çerçevede de ele alınmıştır.

Tablo 2. Bağdaştırma ve Ağırlıklandırma Analizi Verileri

	Şirket Borsa Kodu	Faaliyette Bulunduğu Sektör	Ayrı İç Kontrol/Dene tim Başlığı/ Bölümü	İç Kontrol/Dene tim ile Risk Yönetimi Aynı Başlıkta	İç Denetçi Mevcutiyeti/ Bilgisi	Denetimden Sorumlu Komite Mevcutiyeti	AYRINTILI İç Kontrol/Dene tim Faaliyet Bilgisi	ORTA DÜZEY İç Kontrol/Dene tim Faaliyet Bilgisi	İç Kontrol/ Denetim Faaliyet Bilgisi YOK/ÇOK AZ
1	DYHOL	Basım ve Yayın	X	-	-	X	-	X	-
2	VESTL	Day. Tüketim Malları	X	-	X	X	X	-	-
3	TOASO	Otomotiv	-	X	X	X	-	X	-
4	TTRAK	Otomotiv	-	X	X	X	-	X	-
5	HURGZ	Basım ve Yayın	-	X	-	X	-	-	X
6	TUPRS	Kimya, Petrol, Plastik	-	X	X	X	X	-	-
7	OTKAR	Otomotiv	X	-	X	X	-	-	X
8	AEFES	Gıda, İçecek	-	X	X	X	X	-	-
9	CCOLA	Gıda, İçecek	-	X	X	X	-	X	-
10	ARCLK	Day. Tüketim Malları	-	X	X	X	-	X	-
11	TAVHL	İnşaat	X	-	X	X	X	-	-
12	DOHOL	Holding	X	-	-	X	X	-	-
13	PETKM	Kimya, Petrol, Plastik	-	X	X	X	-	X	-
14	LOGO	Bilişim	-	X	-	X	-	-	X
15	TTKOM	İletişim	-	X	X	X	-	X	-
16	TRCAS	Kimya, Petrol, Plastik	-	X	X	X	-	X	-
17	PRKME	Madencilik	-	X	X	X	-	-	X
18	AYGAZ	Kimya, Petrol, Plastik	-	X	-	X	-	-	X
19	YAZIC	Holding	-	X	-	X	-	-	X
20	IHLAS	Holding	-	X	X	X	X	-	-
21	IHEVA	Day. Tüketim Malları	-	X	X	X	X	-	-
22	DOAS	Otomotiv	-	X	X	X	-	X	-
23	PNSUT	Gıda, İçecek	X	-	-	X	-	X	-
24	ENKAI	İnşaat	-	X	-	X	-	-	X
25	PETUN	Gıda, İçecek	X	-	-	X	-	X	-
26	BOYNR	Ticaret	-	X	X	X	-	X	-
27	ASELS	Savunma	-	X	X	X	X	-	-
28	PGSUS	Ulaştırma	-	X	X	X	X	-	-
29	PINSU	Gıda, İçecek	X	-	-	X	-	X	-
30	SISE	Cam Sanayii	-	X	X	X	-	X	-
31	IZOCM	Cam Sanayii	-	X	X	X	-	-	X
32	AKSA	Kimya, Petrol, Plastik	-	X	X	X	-	X	-

Kaynak: Firmaların 2013 yılı faaliyet raporlarından derlenmiştir.

Bahse konu Tebliğ eki 4.5.1 numaralı ilke ile düzenlenen, yönetim kurulunun görev ve sorumluluklarının sağlıklı bir biçimde yerine getirilmesi için Denetimden Sorumlu Komite oluşturulması gerektiği hususu incelendiğinde; Tablo 1 ile görüleceği üzere; incelenen tüm faaliyet raporlarında ‘Denetimden Sorumlu Komite’nin oluşturulmuş bulunduğu görülmüştür.

İç Kontrol, İç Denetim ve Risk Yönetimi konularının ele alındığı metinlerin başlık yönünden paylaşımına bakıldığında; 32 şirket faaliyet raporundan Tablo 1’de gösterilen 24’ünde İç Kontrol, İç Denetim ve Risk Yönetimi hususlarının aynı başlık altında değerlendirilmiş olduğu, 8’inde ise İç Kontrol ve/veya İç Denetim için ayrıca bir başlık oluşturulmuş bulunduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, iç kontrol ve iç denetim konularının ayrı başlık altında incelenmesi ya da incelenmemesi ile rapor metni içerisinde geçmekte olan ‘iç denetim’ ve ‘iç kontrol’ ifadelerinin adetleri arasında mantıksal bir korelasyon kurulamamıştır.

Tablo 3. İçerik Analizi Verileri

	Şirket Borsa Kodu	Faaliyette Bulunduğu Sektör	“İç Denetim” Gözlem Sayısı	“İç Kontrol” Gözlem Sayısı	“İç Denetçi” Gözlem Sayısı	“İç Kontrolör” Gözlem Sayısı	“Risk” Gözlem Sayısı	“COSO” Gözlem Sayısı
1	DYHOL	Basım ve Yayın	4	10	0	0	96	0
2	VESTL	Day. Tüketim Malları	18	9	2	0	133	2
3	TOASO	Otomotiv	20	19	0	0	119	0
4	TTRAK	Otomotiv	14	9	0	0	66	0
5	HURGZ	Basım ve Yayın	2	3	0	0	58	0

6	TUPRS	Kimya, Petrol, Plastik	1	8	0	0	142	0
7	OTKAR	Otomotiv	6	5	0	0	99	0
8	AEFES	Gıda, İçecek	4	14	0	0	143	0
9	COLLA	Gıda, İçecek	3	4	0	0	22	0
10	ARCLK	Day. Tüketim Malları	4	10	0	0	123	0
11	TAVHL	İnşaat	16	8	2	0	164	0
12	DOHOL	Holding	6	6	0	0	126	0
13	PETKM	Kimya, Petrol, Plastik	6	3	0	0	89	0
14	LOGO	Bilişim	0	13	0	0	62	0
15	TTKOM	İletişim	9	1	1	0	159	0
16	TRCAS	Kimya, Petrol, Plastik	5	1	0	0	46	0
17	PRKME	Madencilik	5	2	0	0	62	0
18	AYGAZ	Kimya, Petrol, Plastik	6	8	0	0	96	0
19	YAZIC	Holding	5	9	0	0	106	0
20	IHLAS	Holding	19	23	6	0	149	0
21	IHEVA	Day. Tüketim Malları	10	11	3	0	98	0
22	DOAS	Otomotiv	1	4	0	0	75	0
23	PNSUT	Gıda, İçecek	1	6	0	0	42	0
24	ENKAI	İnşaat	0	2	0	0	9	0
25	PETUN	Gıda, İçecek	1	8	0	0	62	0
26	BOYNR	Ticaret	2	2	0	0	67	0
27	ASELS	Savunma	14	13	2	0	132	0
28	PGSUS	Ulaştırma	5	3	1	0	41	0
29	PINSU	Gıda, İçecek	1	12	0	0	65	0
30	SISE	Cam Sanayii	13	3	0	0	116	0
31	IZOCM	Cam Sanayii	3	11	0	0	87	0
32	AKSA	Kimya, Petrol, Plastik	4	7	2	0	90	0

Kaynak: Firmaların 2013 yılı faaliyet raporlarından derlenmiştir.

Faaliyet raporları metinlerinde geçen anahtar kelimelerin kullanım miktarları baz alınarak yapılan karşılaştırmada, Tablo 2’de yer aldığı üzere,32 şirketten 8’inin faaliyet raporu metninde ‘iç denetim’ ifadesinin 10 veya daha fazla defa yer aldığı görülmüştür. Söz konusu 8 şirkete ait faaliyet raporundan 7’sinde ‘iç kontrol’ ibaresinin en az 8 defa kullanıldığı, yine 7’sinde de ‘risk’ ifadesinin 98 ve üstü defa yer aldığı gözlemlenmiştir. Duruma tersinden bakıldığında ise, 32 şirketten 19’unun faaliyet raporu metninde ‘iç denetim’ ifadesinin 5 veya daha az defa yer aldığı görülmüş; söz konusu 19 şirkete ait faaliyet raporundan 6’sında ‘iç kontrol’ ibaresinin 10 veya daha fazla defa kullanıldığı ve sadece 4 tanesinde ‘risk’ ifadesinin 100 ve üstü kez yer aldığı gözlemlenmiştir.

Diğer taraftan; belirtilen faaliyet raporları, söz konusu yasal düzenlemeden farklı olarak şirketler için uygulama zorunluluğu bulunmayan, bununla birlikte tüm Dünya’da şirketler üzerinde etkili olan ‘COSO iç kontrol modeli’ açısından ele alındığında; 32 adet şirkete ait faaliyet raporu metninde “ortalama olarak” 7 defa ‘iç denetim’, 8 defa ‘iç kontrol’ ve 92 defa ‘risk’ ifadeleri geçmekte olduğu görülmüştür. BIST tarafından 2013 yılına ilişkin açıklanan derecelendirme sıralamasında ve buna paralel olarak Tablo 2’de 2. sırada yer alan işletme tarafından olmak üzere,

sadece “1” tanesinde ‘COSO’ ifadesinin yer aldığı, kalan 31 şirkete ait rapor metinlerinde ise COSO’dan bahsedilmediği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede, şirketlerin yasal düzenlemelere uygun olarak yapılanmalarını gerçekleştirdikleri, bununla birlikte uluslararası kabul görmüş düzenlemelere faaliyet raporlarında büyük oranda yer vermedikleri anlaşılmıştır.

İç kontroller ve iç denetimin varlığı konusunda bilgilendirme hususunun incelenmesinde, Tablo 2’de görüleceği üzere; 32 şirketten hiç birinde ‘iç kontrol’ ifadesinin yer almamaktadır. Diğer taraftan, söz konusu 32 şirketten 22’sinde iç denetçi istihdam edildiğine dair bir ifadenin yer aldığı görülmüştür. Bahse konu 22 adet şirkete ait faaliyet raporlarının incelenmesinde, 22 şirketten sadece 8’inin rapor metninde ‘iç denetçi’ ifadesinin geçmekte olduğu, 14’ünde ise birim adına atıf yapmak gibi yöntemler kullanılmak suretiyle iç denetçi istihdam edildiğine dair ifade yer almakla birlikte, rapor metninde ismen ‘iç denetçi’ ifadesinin yer almadığı gözlemlenmiştir. İç denetçi istihdam edildiğine dair bir ifade içermeyen kalan 10 şirket için yapılan içerik analizinde de, paralel şekilde, faaliyet raporları metinlerinde hiç ‘iç denetçi’ ifadesinin bulunmadığı; ‘iç denetim’ ifadesinin ise 2 şirket raporunda hiç yer almadığı, 3 şirket raporunda 1’er kez ve 1 şirket raporunda da 2 kez yer aldığı, bunların arasında ‘iç denetim’ ifadesinin en fazla 6 defa kullanılmış olduğu görülmüştür.

Belirtilen veriler çerçevesinde, incelemeye konu şirketlerin yüksek sayılabilecek bir oran olan üçte birinin iç denetçi istihdam ettiklerine dair bir verinin bulunmadığı, aynı zamanda bu firmaların iç denetim yapılanmalarına ilişkin olarak da çok az sayılabilecek veri bulunduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca; şirketler tarafından yayımlanan faaliyet bilgilerinin içerik yönünden incelenmesinde; 32 adet şirket faaliyet raporundan 9 adedinde ‘Ayrıntılı’ sayılabilecek bilgi verildiği; 8 adedinde ya hiç bilgi verilmediği ya da ‘Az’ miktarda genel bilgilere yer verildiği, ‘Orta’ düzeyde bilgi olarak tanımladığımız ‘görev tanımı ve yürütülmüş bulunan faaliyetler’ ile ilgili bilginin ise 15 adet faaliyet raporunda yer aldığı görülmüştür. ‘Ayrıntılı’ bilgi verilmiş olan bahse konu 9 adet firma faaliyet raporunda ortalama olarak ‘iç denetim’ ifadesinin 10 defa (genel ortalamanın üstünde), ‘iç kontrol’ ifadesinin 11 defa (genel ortalamanın üstünde) ve ‘risk’ ifadesinin 125 defa (genel ortalamanın üstünde) kullanılmış bulunduğu gözlemlenmiştir. Tersine duruma bakıldığında ise; ‘Az’ bilgi paylaşılmış olan 8 adet firma faaliyet raporunda ortalama olarak ‘iç denetim’ ifadesinin 3 defa (genel ortalamanın altında), ‘iç kontrol’ ifadesinin 7 defa (genel ortalamanın altında) ve ‘risk’ ifadesinin 72 defa (genel ortalamanın altında) kullanılmış bulunduğu görülmüştür.

Konu sektörel bazda ele alındığında; ‘Dayanıklı Tüketim Malları’ sektöründe faaliyet gösteren firmaların faaliyet raporlarında ‘iç denetim’ ifadesinin ortalama 11 defa (genel ortalamanın üstünde), ‘iç kontrol’ ifadesinin ortalama 10 defa (genel ortalamanın üstünde) ve ‘risk’ ifadesinin ortalama 118 defa (genel ortalamanın üstünde) kullanılmış bulunduğu; ‘COSO’ ifadesinin de yalnızca bu sektörde faaliyet gösteren bir firma tarafından kullanıldığı görülmüş; ayrıca, bu firmaların tamamında iç denetçi istihdam edildiğine dair bilginin ve en az orta düzeyde iç kontrol veya denetim faaliyet bilgisinin yer aldığı gözlemlenmiştir. Tam tersi yönden bakıldığında ise; ‘Kimya, Petrol, Plastik’ sektöründe faaliyet gösteren firmaların faaliyet raporlarında ‘iç denetim’ ifadesinin ortalama sadece 4 defa (genel ortalamanın altında), ‘iç kontrol’ ifadesinin ortalama 5 defa (genel ortalamanın altında) ve ‘risk’ ifadesinin ortalama 93 (genel ortalama seviyesinde) defa kullanılmış bulunduğu görülmüş; diğer yandan, ‘Gıda, İçecek’ sektörüne bakıldığında ise, ‘iç denetim’ ifadesinin ortalama sadece 2 defa (genel ortalamanın altında), ‘iç kontrol’ ifadesinin ortalama 9 defa (genel ortalamanın altında) ve ‘risk’ ifadesinin ise ortalama 67 defa (genel ortalamanın altında) kullanılmış bulunduğu anlaşılmıştır.

Bu bağlamda; şirketlere ait faaliyet raporlarında iç kontrol ve iç denetim ifadelerinin gözlemlenme sıklığı ile risk ifadesinin gözlemlenme sıklığı arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu; aynı zamanda anılan faaliyetler ile ilgili paylaşılan bilgi miktarları ile söz konusu üç anahtar kelimenin gözlemlenme sıklığı arasında da doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Kontrol faaliyetleri kurumsal yönetim fonksiyonlarından bir tanesini oluşturmakta ve esas olarak iç kontrol sistemi vasıtasıyla yürütülmektedir. İç denetim, iç kontrol sisteminin etkinlik düzeyinin değerlendirilmesi adına önemli bir görev yerine getirmekte olup, 1980’li yıllara kadar geleneksel iç denetim yaklaşımı çerçevesinde uygulanmış, 1980’li yıllarda karşılaşılan hatalı ve hileli raporlamalar sonucu ortaya çıkan krizler nedeniyle risk yönetimini de kapsamı içine almıştır. İlerleyen yıllarda risk yönetimi, iç denetim içerisinde kritik bir noktaya gelmiş ve iç denetim zamanla risk odaklı olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu çalışmada, BIST tarafından 2013 yılına ilişkin açıklanan derecelendirme sıralamasında yer alan halka açık BISTKURY şirketlerinin iç kontrol ve iç denetim hususlarına verdikleri önem ile bunların risk yönetimi ile ilişkisinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Yapılan çalışmada, söz konusu BISTKURY şirketlerinden, şirket web sayfalarından faaliyet raporlarına ulaşılan finans sektörü dışı 32 şirketin 2013 yılı faaliyet raporları incelenmiştir. Bu kapsamda, ‘içerik analizi’ yapılarak, tespit edilen anahtar kelimelerin seçilen metinler içerisinde gözlemlenme adedi araştırılmış; iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi hususlarının birbirleriyle bağdaştırılması yöntemi, konuların ele alınmış olduğu başlıkların tespiti yolu ile incelenmiş; yayımlanan faaliyet bilgilerinde içerik yönünden iç kontrol ve iç denetime verilen ağırlık ise, ‘Ayrıntılı’, ‘Orta’ ve ‘Az’ olarak kodlanarak ayrıştırmaya tabi tutulmuştur.

Yapılan çalışma sonucunda öncelikle; şirketlerin yasal düzenlemelere tam uyum eğiliminde oldukları, bununla birlikte iç kontrol ve iç denetim konularında uygulama zorunluluğu bulunmayan uluslararası kabul görmüş düzenlemeler adına aynı performansı göstermedikleri gözlemlenmiş; şirketlerin iç denetim olgusuna verdikleri önemin ise oldukça düşük seviyede kalmış olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, şirketlerin iç kontrol ve iç denetim olgularına

verdikleri önem ile risk yönetimi hususuna yaklaşımları arasında doğrusal bir korelasyon bulunduğu, kurumsal yönetim adına risk yönetimine ağırlık veren şirketlerin iç kontrol ve iç denetime de daha fazla önem verdikleri kanaatine ulaşılmıştır. Konu sektörel bazda ele alındığında 'Dayanıklı Tüketim Malları' sektöründe faaliyet gösteren firmaların dikkat çekici şekilde risk unsuruna önem verdikleri; buna karşılık olarak hassas faaliyet alanlarında yer alan 'Kimya, Petrol, Plastik' ve 'Gıda, İçecek' sektörlerinde risk unsuruna beklenen önemin verilmediği gözlemlenmiştir.

Bu bağlamda, ileriki çalışmalarda konunun kurumsal derecelendirme notu yüksek ve düşük olan (hatta derecelendirme notu hiç bulunmayan) dar sayıdaki örnek firmalar bazında yapılacak anket ve/veya görüşme yöntemi ile karşılaştırmalı olarak ayrıntılı biçimde ele alınarak, iç denetime verilen önemde tespit olunan yetersizliğin sebebinin tespiti ile iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi arasındaki ilişkinin uygulamacıların bakış açısından değerlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, M. B. (1994), "Agency Theory and the Internal Audit", *Managerial Auditing Journal*, Vol.9 No.8, s. 8-12
- Akyel, R. (2010), "Türkiye'de İç Kontrol Kavramı, Unsurları ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi", *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Yıl:2010 Cilt:17 Sayı:1, s. 83 – 97
- Anderson, U. (2003). "Assurance and Consulting Services", *Research Opportunities in Internal Auditing*, The Institute of Internal Auditors Research Foundation, IIA, s.97-113.
- Arcagök, S., Erüz, E. (2006), "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Sistemi", HUD Yayını, Ankara.
- Atmaca, M. (2012), "Muhasebe Skandallarının Önlenmesinde İç Kontrol Sisteminin Etkinleştirilmesi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, C.XIV, S I, ss. 191-205.
- COSO, "Internal Control Integrated Framework". (1999), Published by The Committed Sponsoring Organization (COSO) of The National Commission of Fraudulent Financial Reporting the (Treadway Commission), ss.35-47.
- Demirbaş, M. (2005), "İç Kontrol Ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:4, Sayı:7, Bahar 2005/1,ss.167-188.
- Doyrangöl, N. C. (2007), "İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi", *Türkiye'de Muhasebe Denetim Alanında Yayınlanan Araştırmalar (1995-2005) ve Seçme Yazılar*, Edit: Şaban Uzay ve Seval Kardeş Selimoğlu, İSMMM Yayınları No:82, İstanbul, 2007.
- IIA (2015), Definition of Internal Auditing, "https://na.theiia.org/standards-guidance/mandatory-guidance/Pages/Definition-of-Internal-Auditing.aspx"
- İbiş, C., Çatıktaş, Ö. (2012), "İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış", *Sayıştay Dergisi*, Sayı:85/ Nisan-Haziran 2012, s. 95 – 121.
- Jensen, M. C., Meckling, W. H. (1976), "Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure", *Journal of Financial Economics*, 3 (4),s: 305–360.
- Kara, S., Sakarya, Ş. (2012), "Kurumsal Risk Yönetimi Çerçevesinde Risk Odaklı İç Denetim ve İMKB Uygulaması", *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, ss: 69-96.
- Kara, S., Yereli, A. N. (2012), "İç Denetimde Risk Yönetimi ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası - İmalat Sanayi Sektöründe Bir Uygulama", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: Nisan/2012, s: 65 – 86
- Kaval, H. (2005), "Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri İle Muhasebe Denetimi", *Gazi Kitabevi*, 2.Baskı, Ankara.
- Korkmaz, U. (2007), "Kamuda İç Denetim (1)", *Bütçe Dünyası Dergisi*, Cilt 2, Sayı 25, Bahar, s. 4-15.
- Mayers, D., Smith, C.W. (1986), "Ownership Structure and Control: The Mutualization of Stock Life Insurance Companies", *Journal of Financial Economics*, Vol.16, No.1, s.73-98.
- Moeller, R. (2009), *Brink's Modern Internal Auditing*, 7th Edition, Canada: John Wiley&Sons
- Özeren, B. (2000), *İç Denetim Standartları Ve Mesleğin Yeni Açılımları*, Ankara: Sayıştay Yayın İşleri Müdürlüğü, Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi: 8, 1. Baskı.
- Ramamoorti, S. (2003), "Internal Auditing: History, Evolution, and Prospects", *Research Opportunities in Internal Auditing*, The Institute of Internal Auditors Research Foundation, IIA, s.14-15
- Reding, K.F., Sobel, P. J., Anderson, U.L., Head, M.J., Ramamoorti, S., Salamasick, M., (2007), "Internal Auditing: Assurance & Consulting Services", *Institute of Internal Auditors Research Foundation (IIARF)*, USA.
- Resmi Gazete (2011) Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Seri: IV, No: 56), "http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111230.htm"
- Spraakman, G. (2001), "Internal audit at the historical Hudson's bay company: A challenge to accepted history", *Accounting Historians Journal*, pp.19-41.
- TİDE (2008), *Uluslararası İç Denetim Standartları*, İstanbul: Print Center. 'http://www.tide.org.tr/uploads/'
- Terzi, S., Şen, İ. K., Solak, B. (2014), "Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Denetim Kalitesine Etkisi: Borsa İstanbul'da Ampirik Bir Araştırma", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 10, Sayı 23, s: 191 - 206
- Tosunoğlu, B. (2010), "İç Denetimin İşletmelerin Yönetim Fonksiyonları ve Performansları Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Araştırma", *Yüksek Lisans Tezi*, Tokat.
- Tümer, S. (2010), "Kamuda İç Kontrol Sistemi ve Uygulama Aşamaları", *Güncel Mevzuatı Araştırma ve Eğitim Derneği Yayınları*, Ankara.
- Türedi, H., Zor, Ü., Gürbüz, F. (2015) "Risk Odaklı İç Denetim", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 66, Nisan 2015 Sayfa: 1-20
- Ulutaş, V. (2007), "Muhasebe Denetiminde İç Kontrol Sistemi Ve İç Denetimin Önemi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Usta, Ö. (2014), "İşletme Finansı ve Finansal Yönetim", 6. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yörüker, S. (2004), *Kontrol, Denetim, Teftiş ve Soruşturma: Kavramsal Çerçeve*, Tesev Denetim Çalıştayı İkinci Toplantısı, Hilton Oteli Ankara, 12 Mayıs.